

7. Науменко Г. Г. Екологічна культура та її виміри / Г. Г. Науменко // Нова парадигма: журнал наукових праць. – 2007. – № 69. – С. 45–57.
8. Подольська Є. А., Лихвар В. Д., Іванова К. А. Культурологія: навчальний посібник: 2-ге, переробл. та доп. / Є. А. Подольська, В. Д. Лихвар, К. А. Іванова. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 392 с.
9. Поняття і сутність культури // URL : http://www.ebk.net.ua/Book/cultural_science/zakovich_kulturologiya/part1/102.htm.
10. Реймерс Н. Ф. Природопользование: словарь-справочник / Н. Ф. Реймерс. – М.: «Мысль», 1990. – 637 с.
11. Сараєва О. В. Педагогічна система В. О. Сухомлинського в науковому доробку вітчизняних учених: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / О. В. Сараєва. – Київ, 2007. – 25 с.
12. Совгіра С. В. Технологія та організація природоохоронних робіт: підручник / С. В. Совгіра. – К.: Науковий світ, 2011. – 319 с.
13. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1980. –Т. 5. – 678 с.
14. Хилько М. І. Екологічна культура: стан та проблеми формування / М. І. Хилько. – К.: Знання, 1999. – 36 с.
15. Raus R. Modelling a Learning Journey towards Teacher Ecological Self / R. Raus // Journal of Teacher Education for Sustainability. – Vol. 18, № 2. – pp. 41–52.

References

1. Acegeida I. P. The value of V. A. Sukhomlynsky's pedagogical heritage for the implementation of modern methods of ecological education and education / I. P. Acegeida // Pedagogical discourse. – 2011. – № 10. – pp. 22–25.
2. Boychuk Yu. D., Shulga M. V., Tsalin D. S., Demyanenko V. I. Fundamentals of ecology and ecological law: textbook / Yu. D. Boychuk, M. V. Shulga, D. S. Tsalin, V. I. Demyanenko. – Sumy: VTD «University Book», 2005. – 368 p.
3. Goncharenko S. U. Ukrainian Pedagogical Dictionary / Semen Goncharenko; [Goal. Ed. S. Golovko]. – Kyiv: Lybid, 1997. – 373 p.
4. Drobnokhod M. I., Volvach F. V., Ivaschenko S. G. Conceptual bases of formation of ecological thinking and human ability to build harmonious relations with nature / I. M. Drobnokhod, F. V. Volvach, S. G. Ivashchenko. – K.: MAUP, 2000. – 76 p.
5. Kagan M. S. Philosophy of Culture / M. S. Kagan. – St. Petersburg, 1996. – 415 p.
6. Klymchuk O. M., Malyarchuk P. M., Myslyva T. M., Dubrovsky V. P. Ecology. Introduction to the specialty: textbook / O. M. Klymchuk, P. M. Malyarchuk, T. M. Myslyva, V. P. Dubrovsky. – Zhytomyr: Zhytomyr National Agroecological University, 2008. – 344 p.
7. Naumenko G. G. Ecological culture and its dimensions / G. G. Naumenko // New paradigm: Journal of scientific works. – 2007. – № 69. – pp. 45–57.
8. Podolskaya Ye. A., Likhvar V. D., Ivanova K. A. Culturology: a textbook: 2-nd, redesigned. and add. / Ye. A. Podolskaya, V. D. Likhvar, K. A. Ivanova. – Kyiv: Center for Educational Literature, 2005. – 392 p.
9. The concept and essence of culture // URL: http://www.ebk.net.ua/Book/cultural_science/zakovich_kulturologiya/part1/102.htm.
10. Reymers N. F. Natural Use: Dictionary-Directory / N. F. Reimers. – M.: «Thought», 1990. – 637 p.
11. Sarajeva O. V. Pedagogical system V. O. Sukhomlynsky in the scientific work of domestic scientists: author's abstract. dis for obtaining sciences. Degree Candidate ped Sciences: special 13.00.01 / O. V. Sarajeva. – Kyiv, 2007. – 25 p.
12. Sovhira S. V. Technology and organization of environmental works: a textbook / S.V. Sovhira. – K.: Scientific World, 2011. – 319 p.
13. Sukhomlynsky V. O. Selected Works: in 5 t. / V. O. Sukhomlynsky. – K.: Soviet school, 1980. – Т. 5. – 678 p.
14. Khilko M. I. Ecological Culture: Condition and Problems of Formation / M. I. Khilko. – K.: Knowledge, 1999. – 36 p.
15. Raus R. Modelling a Learning Journey towards Teacher Ecological Self / R. Raus // Journal of Teacher Education for Sustainability. – Vol. 18, № 2. – pp. 41–52.

Гончарук Віталій Владимирович. НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ЕСТЕСТВЕННЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ В ЗАВЕДЕНИЯХ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ. Современное состояние экологии как науки характеризуется значительным расширением ее предмета в результате интеграции научно-экологического знания, связи экологии с другими естественными и гуманитарными науками.

Цель исследования: раскрыть отдельные аспекты исследования проблемы формирования экологической культуры студентов естественных специальностей.

В зарубежных странах создаются предпосылки для превращения гуманистической модели образования на эко-гуманистическую, делая ее массовым педагогическим достижением. Экологическое образование – это совокупность следующих взаимосвязанных компонентов: экологические знания – экологическое мышление – экологическое мировоззрение – экологическая этика – экологическая культура. Каждому компоненту соответствует определенный уровень экологической зрелости: информационно-подготовительный, базово-мировоззренческий, выше, профильно-профессиональный (мировоззренчески-зрелый). Проведен анализ научно-

педагогических литературных источников из указанных понятий. Освещены педагогические условия проведения природоохранной работы и использования средств природоохранной деятельности в процессе формирования экологической культуры студентов педагогических вузов.

Ключевые слова: экологическая культура, высшие учебные заведения, будущие учителя естественных специальностей, природоохранная работа, экологическое образование, экологическая деятельность.

Honcharuk Vitalii Volodymyrovych. SOME ASPECTS INVESTIGATION OF THE PROBLEM OF ENVIRONMENTAL CULTURE FORMATION OF FUTURE NATURAL SCIENCES TEACHERS IN HIGHER EDUCATIONAL STAFF. The current state of ecology as a science is characterized by a significant expansion of its subject as a result of the integration of scientific and environmental knowledge, the connection of ecology with other natural sciences and humanities.

The purpose of the research: to reveal some aspects of the study of the problem of the formation of the ecological culture of students of natural sciences.

In foreign countries, the background for the transformation of the humanistic model of education into eco-humanistic was created, making it a massive pedagogical achievement.

Ecological education is a set of such interconnected components as: environmental knowledge – environmental thinking – environmental outlook – environmental ethics – environmental culture. Each component corresponds to a certain level of environmental maturity: informative-preparatory, basic-ideological, higher, profile-professional (ideological-mature) ones. The analysis of scientific and pedagogical literary sources from the mentioned concepts is carried out.

The pedagogical conditions of conducting environmental work and use of environmental protection activities in the process of formation of the ecological culture of students of pedagogical higher educational institutions are highlighted.

Key words: environmental culture, higher educational staff, future natural sciences teachers, conservation work, ecological education, ecological activities.

Стаття надійшла до редколегії 09.09.2018 р.

УДК: 378.6:37.035.(477)

Ірина Данченко

Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка (Харків)

ЗМІСТ ТА МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ СТУДЕНТІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ АГРАРНОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлюються проблеми організаційно-методичного забезпечення процесу формування соціальної зрілості студентів закладів вищої аграрної освіти. Встановлено, що процес формування соціальної зрілості студентів в освітньому процесі закладів вищої аграрної освіти складається з трьох компонентів та передбачає: викладання спецкурсу варіативного компонента програми «Формування соціальної зрілості студентів закладів вищої аграрної освіти»; оптимізацію виховних можливостей навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу щодо формування соціальної зрілості студентів закладів вищої аграрної освіти; розробка та впровадження у виховний процес інтерактивної програми виховання студентів «Соціальна зрілість особистості як основа ефективної самореалізації», мета якої – формування компонентів соціальної зрілості студентів та їх позитивна динаміка у позааудиторній діяльності освітнього процесу закладів вищої аграрної освіти.

Ефективність формування соціальної зрілості студентів закладів вищої аграрної освіти залежить від забезпечення суб'єкт-суб'єктного рівноправного партнерства під час залучення студентів до різних видів пізнавальної та суспільно значущої діяльності.

Щодо методичного забезпечення даного процесу, то доведено, що його ефективність залежить від гармонійного поєднання традиційних та інтерактивних методів і форм виховної роботи, які забезпечують цілісний системний підхід до організації процесу формування соціальної зрілості студентів закладів вищої аграрної освіти.

Ключові слова: соціальна зрілість студентів, заклади вищої аграрної освіти, формування соціальної зрілості студентів, спецкурс варіативного компонента програми закладів вищої аграрної освіти, оптимізація виховних можливостей навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу, інтегративна програма виховання студентів.

Постановка проблеми. Агропромисловий комплекс України зараз потребує продуктивної системи аграрної освіти, яка б відповідала національним інтересам і світовим

тенденціям розвитку та забезпечувала підготовку професійних фахівців-аграріїв, здатних втілювати в реальне життя інноваційні ідеї, що зумовлює необхідність пошуку нових підходів до професійної підготовки студентів і їх соціалізації у закладах вищої аграрної освіти. Без сумніву, від фахівців-аграріїв в нових соціальних умовах слід чекати нового професійного мислення, високої мобільності, комунікативної компетентності, особистісного самовизначення тощо. Вирішити ці завдання можливо лише за умови, якщо особистість матиме високий рівень соціальної зрілості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема соціальної зрілості знайшла відображення в працях філософів (Л. Буєвої, Ю. Бардіна, О. Гундар, М. Черниш та ін.), соціологів (І. Половинки, Л. Сохань, Ф. Філіпова та ін.), психологів (В. Мухіна, А. Петровського, В. Ядова та ін.) та педагогів (С. Вершловського, Л. Канішевської, А. Мудрика, В. Радула та ін.).

Водночас, аналіз теоретичного та практичного пошуку довів, що поза увагою дослідників залишилася проблема формування соціальної зрілості студентів закладів вищої аграрної освіти.

Мета статті визначити зміст процесу формування соціальної зрілості студентів закладів вищої аграрної освіти та схарактеризувати його методичне забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження Процес формування соціальної зрілості студентів в освітньому процесі закладів вищої аграрної освіти (далі ЗВАО) *складався* з трьох компонентів та передбачав: викладання спецкурсу варіативного компонента програми закладів вищої аграрної освіти «Формування соціальної зрілості студентів ЗВАО»; оптимізацію виховних можливостей навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу щодо формування соціальної зрілості студентів ЗВАО; розробку та впровадження у виховний процес інтерактивної програми виховання студентів «Соціальна зрілість особистості як основа ефективної самореалізації», мета якої – формування компонентів соціальної зрілості студентів та їх позитивна динаміка у позааудиторній діяльності освітнього процесу закладів вищої аграрної освіти [2, с. 199].

Першим компонентом відповідного процесу є викладання спецкурсу «Формування соціальної зрілості студентів закладів вищої аграрної освіти». Робочу навчальну програму розробленого курсу укладено згідно з вимогами кредитно-модульної системи організації навчання. Програма визначає обсяг знань, які повинен опанувати студент відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, алгоритм вивчення навчального матеріалу спецкурсу «Формування соціальної зрілості студентів ЗВАО», необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень студентів.

Теоретичні заняття спрямовані на вдосконалення професійних знань слухачів і можуть проводитись у формі лекції (проблемно-оглядової, лекції-бесіди, лекції-диспуту, лекції з елементами рольові ігри), практичних занять, самостійної роботи студентів тощо. Організація практичної частини та методика розкриття тем співзвучні з потребами вищої аграрної освіти.

Практичні заняття можуть проводитись у формі ділових та рольових ігор, вправ на формування практичних навичок, вирішення проблемних та конфліктних ситуацій, навчальних тренінгів, роботи з діагностичним матеріалом, захисту творчих робіт, авторських (індивідуальних чи колективних) проектів, конструювання ситуацій, розробки цільових проектів.

Самостійна робота слухачів розглядалася як один із основних засобів опанування навчального матеріалу у час, вільний від навчальних занять. Навчальний час, відведений для самостійної роботи, регламентувався робочим навчальним планом. Зміст самостійної роботи слухачів визначався навчальною програмою, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача.

Індивідуальна робота передбачала написання реферату з поглиблення тем лекційних занять або підготовку презентації за темою «Я на шляху формування соціально зрілої особистості».

В основу моделювання змісту розробленого курсу з формування соціальної зрілості студентів покладено нагальні потреби суспільства та вимоги, які воно ставить перед майбутніми фахівцями-аграріями. Вибір матеріалу для нашого спецкурсу зумовлений його доступністю як на теоретичному, так і практичному рівнях.

Отже, варто зазначити, що формування соціальної зрілості студентів як інтегративної якості майбутніх фахівців-аграріїв полягає в оновленні змісту навчального матеріалу, використанні нових підходів до викладання, запровадженні інтерактивних методів навчання.

Процес формування соціальної зрілості студентів в освітньому процесі ЗВАО передбачала також діяльність, спрямовану на *оптимізацію виховних можливостей навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу щодо формування соціальної зрілості студентів ЗВАО*.

Оптимізація навчального процесу, зауважує В. Лаппо, пов'язана з вдалим формуванням мети і завдань навчання на кожен лекцію і семінар відповідно до змісту навчання мети й завдань, вибором раціональної сукупності методів навчання та доцільного поєднання форм навчальної діяльності студентів, складанням плану та послідовною реалізацією змісту навчання, рефлексією отриманих результатів [3].

Процес оптимізації виховних можливостей навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу щодо формування соціальної зрілості студентів ЗВАО під час їх викладання проводилася в декілька етапів.

На підготовчому етапі здійснювалася діяльність, спрямована на: аналіз програм і навчальних планів дисциплін соціально-гуманітарного циклу, що дозволяє стверджувати існування певних можливості доповнення змісту навчальних дисциплін спеціальним матеріалом, включаючи наукові положення про соціальну зрілість особистості, її структурні компоненти, можливості та перспективи формування та розвитку відповідної інтегративної якості, а також методики, що можуть використовуватися в аудиторній та позааудиторній роботі зі студентами; отримані результати спонукали до проведення з педагогами, які викладають соціально-гуманітарні дисципліни ЗВАО, низку дискусійних зустрічей, які відбувалися під час засідання кафедри, методичних рад, конференцій; виокремлення теоретичних знань про соціальну зрілість особистості та можливості їх використання під час вивчення навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу («Філософія», «Історія України», «Політологія», «Соціологія», «Психологія» тощо).

На етапі методичного забезпечення здійснювалася діяльність, спрямована на оптимізацію виховних можливостей навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу щодо формування соціальної зрілості студентів ЗВАО, а саме: виокремлення ключових теоретичних положень, що включають наукові підходи до визначення поняття «соціальна зрілість особистості», її структурні компоненти та рівні сформованості; наукові дискусії щодо використання даного теоретичного матеріалу в практиці викладання навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу студентам ЗВАО; добірка різноманітних методів та педагогічних прийомів, які сприяють формуванню компонентів соціальної зрілості студентів ЗВАО.

На третьому етапі (практичному) відбувалася діяльність, спрямована на формування соціальної зрілості студентів під час викладання навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу.

На четвертому етапі (етап педагогічного моніторингу): визначалися показники ефективності (підвищення рівня готовності викладачів до формування соціальної зрілості студентів ЗВАО); проводилися проблемні дискусії, обговорення з учасниками процесу, формувалися пропозиції щодо підвищення якості відповідного процесу; обговорювалися запропоновані шляхи його вдосконалення; відбувалася корекція цілей наступного циклу роботи щодо забезпечення якісного педагогічного процесу, спрямованого на оптимізацію виховних можливостей навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу щодо формування соціальної зрілості студентів ЗВАО.

Основою навчально-пізнавальної діяльності студентів є засвоєння навчальної інформації на лекційних заняттях; самостійний пошук та надання додаткової професійно

орієнтованої інформації; дослідження і вивчення особистісних характеристик та якостей, однією з яких і є інтегративна якість – соціальна зрілість. Здійснюючи формування соціальної зрілості студентів у освітньому процесі ми визначали конкретні освітні завдання та відповідний зміст, спрямований на формування досліджуваного феномена.

Отже, процес формування соціальної зрілості студентів передбачав здійснення контент-аналізу змісту програм навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу, на предмет оптимізації їх можливостей щодо формування соціальної зрілості студентів ЗВАО та безпосередню діяльність, спрямовану на формування соціальної зрілості студентів під час викладання навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу.

Наступним елементом відповідної діяльності була **розробка та впровадження інтерактивної програми виховання студентів «Соціальна зрілість особистості як основа ефективної самореалізації»**, яка складалася з комплексу виховних заходів, мета яких – формування компонентів соціальної зрілості студентів ЗВАО.

Важливо відзначити, що інтерактивне виховання розуміємо як процес, що будується на принципах гуманізму, демократизації, диференціації й індивідуалізації та є соціально мотивованим партнерством, центром уваги якого є процес виховання, а організаційна творча співпраця рівноправних особистостей на рівні суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Відтак, під інтегративною взаємодією розуміємо своєрідну інтервенцію (втручання) керівника (вихователя) в групову ситуацію «тут і зараз», яка структурує активність членів групи відповідно до певної педагогічної мети.

Інтерактивна взаємодія передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання методів, що надають змогу створити ситуації пошуку, ризику, сумніву, успіху, суперечності, переконання, ствердження, задоволення чи смутку, аналізу та самооцінки своїх дій, спільне розв'язання проблем [4, с. 422].

Головна мета програми «Соціальна зрілість особистості як основа ефективної самореалізації» – створити сприятливі умови для інтелектуально-духовного розвитку кожного студента, формування у нього високого рівня соціальної зрілості, здатності опанувати такі соціально значущі якості, як: соціальна активність, соціальна відповідальність і самостійність, толерантність, інтерактивність, асертивність, конкурентоспроможність, громадянськість, комунікативна та організаторська компетентність, які дозволяють йому активно, свідомо і компетентно діяти в усіх сферах суспільного життя, здійснювати та реалізовувати продуктивну соціальну взаємодію, двосторонню інтеракцію на основі солідарності й співпраці на різних рівнях та соціальних умовах, у тому числі й професійних, з подальшою можливістю саморозвитку та самореалізації набутих знань, умінь і навичок.

Основними завданнями наскрізної програми формування соціальної зрілості студентів ЗВАО є такі: ознайомлення студентів із сутністю соціальної зрілості та тією системою інтегративних якостей, сформованість яких визначає рівень володіння означеним феноменом; формування позитивної мотивації щодо формування високого рівня соціальної зрілості особистості та її підкріплення в різних видах пізнавальної та суспільно значущої діяльності; здатності діяти та спрямовувати поведінку на основі загальнолюдських цінностей; знанні та можливості до солідарної взаємодії; здатність мобілізувати інтелектуально-духовний потенціал для досягнення успіху, що передбачає самовдосконалення та саморозвиток особистості; готовність і здатність студентів до практичного застосування знань, умінь, навичок соціально зрілої поведінки, які дозволяють їм виступати повноправними суб'єктами суспільно-практичної діяльності, в тому числі й професійної.

Ефективність інтегративної програми формування соціальної зрілості студентів ЗВАО залежить від забезпечення суб'єкт-суб'єктного рівноправного партнерства під час залучення студентів до різних видів пізнавальної та суспільно значущої діяльності.

Щодо методичного забезпечення даного процесу, його ефективність залежить від гармонійного поєднання традиційних та інтерактивних методів і форм виховної роботи, які забезпечують цілісний системний підхід до організації процесу формування соціальної зрілості студентів.

Формування мотиваційного компонента соціальної зрілості студентів ЗВАО вимагало зосередження педагогічних зусиль на спонуканні студента до вибору пріоритетних, з точки зору соціального і професійного розвитку, потреб у формуванні високого рівня їх соціальної зрілості. Завдання науково-педагогічних працівників і наставників полягало у забезпеченні відповідного супроводу мотиваційного процесу.

Для того, щоб «підживлювати» мотивацію студентів до формування соціальної зрілості студентів ЗВАО використовувалися різноманітні прийоми, методи і форми. Серед них особливе значення мали вербальні, а саме: бесіда, розповідь, інформування, переконання, дискусії, презентації тощо.

Формування когнітивного компонента соціальної зрілості студентів полягало у педагогічному впливі на свідомість студентів, формування у них фундаментальних, ґрунтовних знань в соціальній, культурологічній, комунікативній, інформаційно-технологічній сферах, що передбачало сукупність засвоєних соціокультурних знань і способів пізнання навколишнього світу, здатність розуміти різні способи категоризації світу та гнучко використовувати інформацію на основі раціональних інтелектуальних і комунікативних стратегій, усвідомлення змісту і значення власної громадянської позиції, володіння вербальними та невербальними засобами соціальної поведінки, здібність впливати на оточення для досягнення мети, здатність розуміти та оцінювати як власну поведінку, так і поведінку інших.

У процесі формування когнітивного компонента соціальної зрілості студентів-аграріїв діяльність була спрямована на формування поняття судження й умовиводи про соціальну зрілість особистості та можливості реалізації набутої інтегративної якості в процесі самореалізації в різних соціальних умовах та рівнях.

Емоційно-ціннісний компонент соціальної зрілості студентів ЗВАО передбачав педагогічний вплив на афективну і ціннісну сферу особистості студентів, з метою формування у них ставлення до соціальної зрілості, як затребуваного суспільством, що становить суспільно-політичну, економічну та вітацентричну цінність, сприяє задоволенню потреб у самореалізації, престижі та повазі, інших досягненнях.

Завданнями педагогічного супроводу процесу формування емоційно-ціннісного компонента соціальної зрілості студентів є, по-перше, вивчення ставлення студентів до соціальної зрілості як соціально-психологічного феномену; по-друге, сприяння формуванню інтересу і ціннісному відношенню студентів до відповідної інтегративної якості та її самовиховання; по-третє, надання допомоги студентам у конструюванні чи виборі ідеального образу особистості з високим рівнем соціальної зрілості, яка відповідає професійним вимогам до фахівців агропромислової галузі; по-четверте, забезпечення переживання студентами позитивних емоцій внаслідок реалізації особистісного потенціалу; по-п'яте, формування емоційного інтелекту, емоційно-почуттєвої культури.

Вольовий компонент соціальної зрілості студентів ЗВАО складається з умінь студентів актуалізувати і використовувати свої можливості для успішної діяльності у напрямку ефективного формування соціальної зрілості, виходячи з цього діяльність було спрямована на: мобілізацію психічних та фізичних можливостей особистості для подолання об'єктивних та суб'єктивних труднощів під час діяльності, спрямованої на формування відповідної інтегративної якості; формування готовності до проявів вольових дій особистістю, які визначаються рівнем сформованості її вольових якостей; подолання пасивності (реактивності) і розвитку активності студентів; розвиток саморегуляції як єдності внутрішніх та зовнішніх особливостей психіки студентів, спрямованих на досягнення конкретно визначеної мети.

Серед виховних заходів, які забезпечували практичну реалізацію процесу формування вольового компонента соціальної зрілості студентів необхідно назвати такі: регулярне заняття студентів фізичною культурою і спортом, заняття студентів у спортивних секціях та опанування прикладними видами спорту; бесіди про необхідність формування вольових якостей і їх вплив на формування особистості: «Воля: теоретичні наукові положення,

діагностика рівня сформованості, ситуативні характеристики, проблемні ситуації, вправи», «Загартування волі» тощо; розвиток саморегуляції особистості в процесі проведення просвітницьких лекцій-ділової гри: «Самоменеджмент», мета навчіння управляти ресурсами; година спілкування «Бути результативним», мета формування уявлень студентів про поняття «самоменеджмент»; усвідомлення студентами своїх можливостей щодо досягнення мети; формування відповідальності за свої дії й рішення та інші.

Поведінково-діяльнісний компонент соціальної зрілості студентів ЗВАО видбивають вияви когнітивного, емоційно-ціннісного, мотиваційного та вольового компонентів як сукупності практичних дій, учинків і поведінки студентів, що реалізується через опанування соціальним досвідом, уміннями, навичками, які дозволяють студентам виступати повноправними суб'єктами суспільно-практичної діяльності, спрямованої на вирішення професійних та соціально-орієнтованих завдань.

Необхідно зазначити, що в процесі формування соціальної зрілості студентів ЗВАО ми керувалися загальноприйнятим у педагогіці положенням про те, що особистість набуває важливих соціально значущих якостей в процесі активної предметно-кооперативної діяльності. «Глибокозмистовна і в соціальному, і в духовному відношенні, різноманітна у предметному плані спільна діяльність, є системоутворюючим чинником особистісно-розвивального середовища» [1, с. 28].

Освітній процес вищого аграрного навчального закладу є основною ланкою професійного становлення студента, тому принципово важливо поєднувати теорію та практику, з найбільшою ефективністю передавати студентам необхідний обсяг знань та вмій, навчати їх систематично працювати над собою, уміло користуватися набутими знаннями в умовах ринкових відносин. Тому в процесі формування соціальної зрілості студентів ЗВАО особливу увагу було зорієнтовано на розвиток: глибокої зацікавленості, любові до обраної професії, професійної самосвідомості, ерудованості та компетентності; усвідомлення професійного інтересу й відповідальності; здатності ставити творчі завдання та ефективно їх вирішувати в обраній сфері професійної діяльності; готовності приймати нестандартні рішення; відкритості для нових досягнень науки, техніки та практики.

До прикладу, в межах діяльності психологічної служби університету, під час засідань психологічного семінару студенти розробили програму «Конкурентоспроможність майбутнього фахівця-аграрія: шляхи формування та удосконалення», яка включала, по-перше, дослідження даного поняття, по-друге, визначення структури конкурентоспроможності майбутнього фахівця-аграрія та напрямків розвитку та формування відповідної якості особистості; формування комунікативних і лідерських якостей; соціально-правова відповідальність; уміння виконувати та завершувати роботу на високому якісному рівні; прагнення постійно підвищувати свій рівень інформаційної культури, по-третє, розробка індивідуальних програм формування відповідної якості у студентів, які брали участь у семінарі під назвою «Формую власну конкурентоспроможність», мета якого – визначення індивідуальних особливостей психосоціального розвитку особистості студента, діагностика сформованості його соціально значущих якостей та компетенцій, розробка плану дій щодо їх удосконалення.

З метою формуванню професійної ідентичності студентів ЗВАО їм було запропоновано взяти участь у заняттях із елементами тренінгу «Аграрій за покликанням». Заняття включало вправи, спрямовані на: осмислення життя студентів, сформованість їх професійних цінностей, професійного самовизначення, професійних мотивів, дослідження спрямованості особистості, ставлення до професії і себе, як її представника, індекс задоволеності обраною професією; активність, цілеспрямованість у вирішенні складних завдань, досягненні успіху; формування чітких цілей на майбутнє, сформованість особистісних професійних планів, становлення та реалізації в професії, активність; вплив отриманого в процесі навчання досвіду на майбутню професійну самореалізацію.

Висновок з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку Отже, формування соціальної зрілості студентів в освітньому процесі буде

ефективним, якщо добирати цікаві, емоційно насичені форми роботи. Під час їх проведення кожен студент має бути активним учасником відповідного процесу. Для цього необхідно забезпечувати самостійну творчу діяльність студентів, задовольняючи їх потреби у спілкуванні, взаємодії, ініціативності, самостійності.

Перспективи подальших розвідок полягають у вдосконаленні системи формування готовності викладачів до формування соціальної зрілості студентів закладів вищої аграрної освіти та розробці відповідного методичного забезпечення цього процесу.

Джерела та література

1. Бех І. Д. Виховання особистості: підручник / Іван Дмитрович Бех. – Київ: Либідь, 2008. – 848 с.
2. Данченко І. О. Формування соціальної зрілості студентів вищих аграрних навчальних закладів: монографія / Ірина Данченко. – Харків: Видавництво Іванченка І. С., 2018. – 366 с.
3. Лаппо В. В. Формування духовних цінностей студентської молоді в початково-виховному процесі вищого навчального закладу: теоретико-методичні засади: монографія / Віолетта Лаппо. – Івано-Франківськ: НАІР, 2017. – 450 с.
4. Семенова А.В. Парадигмальне моделювання у професійній підготовці майбутніх вчителів: монографія / Алла Семенова. – Одеса: Юридична література, 2009. – 504 с., С. 422.

References

1. Bex I. D. Vy`hovannya osoby`stosti: pidruchny`k / Ivan Dmy`trovy`ch Bex. – Ky`yiv: Ly`bid`, 2008. – 848 s.
2. Danchenko I. O. Formuvannya social`noyi zrilosti studentiv vy`shhy`x agrarny`x navchal`ny`x zakladiv: monografiya / Iry`na Danchenko. – Harkiv: Vy`davny`czstvo Ivanchenka I. S., 2018. – 366 s.
3. Lappo V. V. Formuvannya duchovny`x cinnostej students`koyi molodi v nachal`no-vy`hovnomu procesi vy`shhogo navchal`nogo zakladu: teorety`ko-metody`chni zasady`: monografiya / Violetta Lappo. – Ivano-Frankivs`k: NAIR, 2017. – 450 s.
4. Semenova A.V. Parady`gmal`ne modelyuvannya u profesijnij pidgotovci majbutnix vchy`teliv: monografiya / Alla Semenova. – Odesa: Yury`dy`chna literatura, 2009. – 504 s., S. 422.

Ирина Данченко. СОДЕРЖАНИЕ И МЕТОДИКА ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ЗРЕЛОСТИ СТУДЕНТОВ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ УЧРЕЖДЕНИЙ ВЫСШЕГО АГРАРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ. В статье освещаются проблемы организационно-методического обеспечения процесса формирования социальной зрелости студентов учреждений высшего аграрного образования.

Эффективность формирования социальной зрелости студентов учреждений высшего аграрного образования зависит от обеспечения субъект-субъектного равноправного партнерства при привлечении студентов к различным видам познавательной и общественно значимой деятельности.

Что касается методического обеспечения данного процесса, доказано, что его эффективность зависит от гармоничного сочетания традиционных и интерактивных методов и форм воспитательной работы, которые обеспечивают целостный системный подход к организации процесса формирования социальной зрелости студентов учреждений высшего аграрного образования.

Установлено, что процесс формирования социальной зрелости студентов в образовательном процессе учреждений высшего аграрного образования состоит из трех компонентов и предусматривает: преподавание спецкурса вариативного компонента программы «Формирование социальной зрелости студентов учреждений высшего аграрного образования»; оптимизацию воспитательных возможностей учебных дисциплин социально-гуманитарного цикла по формированию социальной зрелости студентов учреждений высшего аграрного образования; разработка и внедрение в воспитательный процесс интерактивной программы воспитания студентов «Социальная зрелость личности как основа эффективной самореализации», цель которой - формирование компонентов социальной зрелости студентов и их положительная динамика в внеаудиторной деятельности образовательного процесса учреждений высшего аграрного образования.

Ключевые слова: социальная зрелость студентов, учреждения высшего аграрного образования, формирование социальной зрелости студентов, спецкурс вариативного компонента программы заведений высшего аграрного образования, оптимизация воспитательных возможностей учебных дисциплин социально-гуманитарного цикла, интегративная программа воспитания студентов.

Irina Danchenko. THE CONTENT AND METHODOLOGY OF FORMING THE SOCIAL MATURITY OF STUDENTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF INSTITUTIONS OF HIGHER AGRARIAN EDUCATION.

The article deals with the problems of organizational and methodological support of the process of formation of social maturity of students of institutions of higher agricultural education. It was established that the process of formation of social maturity of students in the educational process of institutions of higher agricultural education consists of three components and includes: teaching of the special course of the variable component of the program "Formation of social maturity of students of institutions of higher education in agrarian education"; optimization of educational opportunities of educational disciplines of the social and humanitarian cycle in relation to the formation of social